

УДК 339:564(477)

Л. А. Перетятко

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівського національного університету імені І. Франка, м. Львів

ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

У статті визначені основні напрямки формування експортної стратегії. Досліджені проблеми розвитку експортного потенціалу України. Запропоновані заходи для розвитку експортного потенціалу України та нівелювання проблем, що виникають. Прописані основні очікувані результати від реалізації Стратегії.

Ключові слова: експорт, стратегія, розвиток експортного потенціалу України, міжнародні ринки, ЄС.

Peretyatko L. FORMATION OF EXPORT STRATEGY AS A DEVELOPMENT OF EXPORTS POTENTIAL OF UKRAINE

The article defines the main directions of the formation of the export strategy. The problems of development of export potential of Ukraine are investigated. Proposed measures for the development of export potential of Ukraine and the leveling of emerging problems are proposed. The main expected results from the Strategy implementation are described.

Key words: export, strategy, export potential development of Ukraine, international markets, EU.

За роки незалежності в Україні сформувалась експортоорієнтована модель розвитку економіки, яка повинна сприяти економічному зростанню держави та мінімізувати відставання від розвинених країн. Однак, якщо передові держави світу експортують готову продукцію, то основна частка у структурі українського експорту припадає на сировинні товари, що негативно позначається як на ВВП держави, так і на поділі праці та рівні життя населення.

Метою статті є визначення основних напрямів формування експортної стратегії як запоруки розвитку експортного потенціалу України.

Експортна стратегія повинна стати запорукою економічного зростання держави та сприяти вивозу за межі країни готової продукції, а не сировинних матеріалів.

Формування стратегії повинно відбуватися за наступними напрямками:

I. Проблеми, що підлягають вирішенню:

1. Зробити сприяння експорту постійною, послідовною та комплексною політикою, тобто перейти від окремих дій до розробки та «запуску» повноцінної політики сприяння експорту як безперервного процесу;

2. Визначити «регуляторні орієнтири» для бізнесу. Стратегія стане інструментом конструктивного впливу на очікування бізнесу, щодо змін національної торговельної політики шляхом забезпечення її передбачуваності та прозорості;

3. Забезпечити узгодження та координацію дій ЦОВВ, які займаються виробленням торговельної політики (зокрема, у частині експорту), та політикою в суміжних із торгівлею (експортом) сферах;

4. Забезпечити спадковість та послідовність політики щодо експорту в середньостроковому та довгостроковому планах;

5. Сприяти структурованому діалогу влади та бізнесу з питань розвитку торгівлі в цілому та експорту зокрема;

6. Визначити систему принципів, на яких будуватимуться відповідні Урядові рішення та оцінюватиметься політика сприяння експорту;

7. Визначити національні пріоритети у сфері сприяння експорту з тим, щоб ефективно використати кошти міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку експорту України.

II. Цілі Стратегії:

1. Оптимізація інтеграції України в міжнародні потоки товарів та послуг;

2. Більш ефективне використання наявних режимів торговельних стосунків з торговельними партнерами;

3. Відкриття ринків для українських експортерів шляхом досягнення відповідних домовленостей на регіональному та міжнародному рівнях (у тому числі, через участь у роботі відповідних міжнародних організацій);

4. Зменшення негативного впливу регуляторних бар'єрів та спрощення процедур торгівлі;

5. Активізації участі України в міжнародному регуляторному діалозі на різних рівнях та в різних форматах.

6. Стратегічною ціллю сприяння експорту є забезпечення стабільного зростання експорту, підвищення на цій основі зайнятості та ефективності національної економіки.

III. Реалізації стратегії:

Запорукою успішної реалізації Національної експортної стратегії є такі передумови:

1. Макроекономічна стабілізація як один із найважливіших чинників поліпшення національного бізнес-середовища як такого;

2. Глибокі структурні та інституційні реформи;

3. Відновлення довіри бізнесу до держави;

4. Послідовність та безперервність (спадковість) політики сприяння розвитку експорту (політика як процес, а не окремі заходи);

5. Адекватне інституційне, інтелектуальне та фінансове забезпечення політики;

6. Ефективна координація дій ЦОВВ.

Відсутність цих передумов і є тими ризиками, які загрожують успішній реалізації Експортної стратегії. Пріоритетність відповідних заходів політики об'єктивно визначається такими обставинами:

По-перше, Україна тільки починає формувати ідеологію такої політики, визначати її принципи та розбудовувати механізми її реалізації;

По-друге, в Україні практично відсутні державні структури та програми, які б сприяли експорту суто в комерційному плані.

За прикладом ЄС Україна має створити платформу, якою б могли скористатись НУО (неурядові організації), науково-дослідні установи та навчальні заклади, профспілки, об'єднання роботодавців, торговельно-промислові палати, організації споживачів, бізнес-асоціації, професійні об'єднання тощо. Ця платформа має стати інструментом цільових консультацій саме з реально зацікавленими сторонами. Мета консультацій – висловлення всіх позицій, але при цьому вони не можуть підміняти механізми демократичного врядування. За прикладом ЄС елементами такої платформи мають стати реєстр зацікавлених сторін, інтерактивний механізм комунікації «уряд-громадянське суспільство», база даних звернень та обговорень, що, зокрема, забезпечить поінформованість суспільства стосовно того, хто та яким чином впливає на вироблення торговельної політики.

1. Прозорість та передбачуваність економічної політики в цілому та торговельної політики зокрема. Міжнародна практика та результати досліджень свідчать, що прогрес у реалізації цього принципу може мати такий же або навіть більший ефект для торгівлі порівняно з окремими пов'язаними з торгівлею заходами.

2. Безумовне дотримання Україною своїх міжнародних зобов'язань. Це означає запровадження в національне законодавство міжнародних норм і правил та створення дієвих механізмів їх дотримання.

3. Комплексний підхід до вирішення проблеми розвитку експорту. Як і інші країни, Україна має утвердитись у світі як виробник товарів та постачальник послуг світового рівня (зроблено в Україні українцями – *Made in Ukraine*), та як майданчик для виробництва товарів і послуг для міжнародних ринків (зроблено в Україні іноземними виробниками – *Made by Ukraine*).

4. Фіскальна відповідальність. Поточні бюджетні обмеження об'єктивно звужують можливості Уряду фінансувати заходи, спрямовані на сприяння розвитку експорту. Тому політика розвитку експорту буде побудована в такий спосіб, щоб максимально ефективно використати кошти міжнародної фінансової та технічної допомоги в різних формах для реалізації відповідних цілей та не дестабілізувати державні фінанси.

5. Проринковий підхід. Заходи торговельної політики будуть застосовуватись у такий спосіб, щоб коригувати недосконалості ринкового механізму й не викривлювати конкуренцію.

Вирішення названих проблем та досягнення поставлених цілей потрібно здійснити за такими напрямками:

Напрям 1. Забезпечення доступу на міжнародні ринки: скасування та/або зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів:

1.1. Угоди про вільну торгівлю

Угоди про вільну торгівлю передбачають взаємне відкриття ринків сторонами угоди з усіма економічними наслідками, але економічний ефект від вільної торгівлі в кінцевому підсумку визначатиметься спроможністю українських компаній запропонувати закордонним споживачам товари та послуги належної якості за прийнятною ціною і в потрібній кількості та вирівнюють умови конкуренції між українськими виробниками товарів і постачальниками послуг та компаніями з третіх країн, які також мають аналогічну угоду з цією країною.

Угоди про вільну торгівлю (УВТ) сьогодні є одним із найбільш ефективних інструментів забезпечення доступу національних виробників на ринки інших країн. Водночас, елементом прийняття рішення про укладання нової Угоди про вільну торгівлю мають стати правила та процедури оцінки наслідків потенційних УВТ для України. Мова йде про оцінку економічного та соціального ефектів, впливу на навколишнє середовище. При цьому доцільно скористатись практикою ЄС і запровадити трьох-етапну систему оцінювання, а саме: попередня оцінка ефектів УВТ на етапі підготовки до переговорів, уточнена оцінка на етапі переговорів, коли основні параметри майбутньої угоди досить точно визначені, та оцінка реальних економічних ефектів, отриманих у результаті імплементації цієї угоди.

Пріоритетом України сьогодні є використання потенціалу чинних Угод про вільну торгівлю. При цьому особлива увага буде приділятися виконанню Україною своїх зобов'язань у рамках Угоди про Асоціацію з ЄС, передовсім у частині гармонізації законодавства. Тому пріоритетом Уряду є і буде виконання Плану заходів з імплементації.

Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку, на 2014- 2017 рр.

1.2. Переговори в рамках СОТ щодо подальшої лібералізації міжнародної торгівлі.

У глобальному плані доступ виробників товарів і постачальників послуг до закордонних ринків визначатиметься швидкістю та масштабами лібералізації світової торгівлі на багатосторонній основі на платформі СОТ та інших міжнародних організацій.

Враховуючи інституційні та фінансові обмеження, державна політика в цій сфері буде сконцентрована на пріоритетних для українських експортерів та імпортерів питаннях. Найбільш важливими для України питаннями, які сьогодні обговорюються в рамках СОТ, є сільське господарство, питання захисту

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

прав інтелектуальної власності, технічне регулювання, електронна торгівля та лібералізація торгівлі послугами.

1.3. Захист інтересів українських експортерів закордоном (запити та нотифікації, робота в двосторонніх міжурядових радах та комітетах, організація трейд-місій, промоційних заходів).

З метою успішного просування власних товарів та послуг на світові ринки Уряд розбудовуватиме спроможність вести постійний діалог із торговельним партнерами з питань торговельної політики та інвестицій, політики в суміжних з торгівлею товарами та послугами сферах тощо.

Одним із першочергових кроків у цьому напрямку є відновлення діяльності Центру обробки запитів та нотифікацій як незалежного державного органу, що також дозволить Україні повноцінно виконувати зобов'язання перед СОТ та іншими партнерами у сфері дотримання прозорості.

1.4. Участь у переговорах щодо нових міжнародних торговельних угод.

Якісна зміна ролі послуг у виробничо-комерційних процесах зумовила початок переговорів щодо укладання Угоди про торгівлю послугами (Trade in Services Agreement, TISA), учасниками яких є 50 країн, на які припадає 70% світової торгівлі послугами. Поява «нових» товарів - продукції органічного землеробства, енергоефективних товарів тощо - також стимулює пошуки відповідних міжнародних домовленостей, зокрема переговори щодо Угоди про лібералізацію торгівлі екологічно безпечними товарами.

Враховуючи ці обставини, Україна приєднується до відповідних переговорів у тому чи іншому форматі.

1.5. Переговори з країнами щодо взаємного визнання технічних регламентів та оцінки відповідності у сфері ТБТ (технічні бар'єри торгівлі) та визнання еквівалентності заходів у сфері СФЗ (санітарних та фітосанітарних заходів).

З метою спрощення умов допуску українських виробників на ринки країн-партнерів Уряд укладатиме угоди про взаємне визнання санітарних та фітосанітарних заходів інших країн-членів СОТ як еквівалентних (Угода СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, Стаття 4. «Еквівалентність») та домовленостей щодо визнання процедур оцінки (Угода СОТ про технічні бар'єри в торгівлі, Стаття 6. «Визнання оцінки відповідності центральними урядовими органами»). Для використання цих інструментів будуть створені відповідні інституційні передумови та активізована робота України в Комітетах СОТ із ТБТ та СФЗ, а також двостороння співпраця.

1.6. Сприяння участі українських виробників товарів та послуг в державних закупівлях закордоном. Одним із нових каналів експорту є участь українських виробників товарів та постачальників послуг у державних закупівлях закордоном, яка регулюється Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС та Угодою СОТ про державні закупівлі. Уряд сприятиме використанню цих можливостей, але ефективність участі українських компаній у

державних закупівлях закордоном залежить від їхньої спроможності успішно конкурувати з іншими учасниками в ціні та якості.

Напрямок 2. Розвиток експортного потенціалу (спроможність виробляти конкурентоспроможні товари та надавати конкурентоспроможні послуги):

2.1. Створення конкурентоспроможного бізнес-клімату

Конкурентоспроможність національних економік є фактичним результатом складного взаємозв'язку міжнародної конкурентоспроможності національних виробників товарів і постачальників послуг та свого роду міжнародної конкурентоспроможності національної економічної політики в цілому та політики сприяння експорту зокрема.

Тому зменшення внутрішніх процедурних бар'єрів, із якими стикаються, у тому числі, й українські експортери, має стати частиною загальної політики покращення регуляторного середовища.

2.2. Стимулювання інновацій

Здатність випускати конкурентоспроможні товари й послуги визначається якістю робочої сили, технологічним рівнем виробництва та спроможністю комерціалізувати (вивести на ринки) новий продукт.

Політика сприяння розвитку інновацій будуватиметься відповідно до міжнародних зобов'язань України з тим, щоб уникнути санкцій під приводом порушення правил добросовісної конкуренції українськими виробниками товарів і постачальниками послуг.

З цією метою Уряд розробить та імплементує Стратегію розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та розпочне їх реалізацію.

2.3. Програми розвитку окремих галузей економіки

Однією з цілей будь-якої програми (стратегії) розвитку окремих галузей економіки має бути сприяння розвитку експортного потенціалу та посилення позицій українських виробників товарів і постачальників послуг на світових ринках.

З цією метою Уряд зосередить свої зусилля на реалізації Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року.

Важливе значення для розвитку експортного потенціалу має реалізація Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки, розробка та реалізація Стратегії розвитку туризму й курортів на 2016-2020 роки, Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, Стратегії державної підтримки розвитку МСП на 2016-2020 роки.

2.4. Залучення прямих іноземних інвестицій та інтеграція в глобальні ланцюги вартості торговельна політика України є одним із чинників формування привабливості країни для іноземних інвесторів, що, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток експортного потенціалу. Тому Урядом України буде вивчено питання про створення спеціального Агентства із залучення інвестицій.

2.5. Лібералізація імпорту

Розвиток експорту сьогодні об'єктивно вимагає лібералізації імпорту, адже відкриття ринків для

національних виробників товарів і постачальників послуг за допомогою угод про вільну торгівлю передбачає аналогічне відкриття українських ринків для імпорتنих товарів і послуг. Інтеграція в глобальні ланцюги вартості також вимагає більшої відкритості національної економіки до міжнародної торгівлі.

2.6. Захист прав інтелектуальної власності

Захист прав інтелектуальної власності є одним із наріжних каменів сучасної інвестиційної та торговельної політики. Побудова в Україні адекватної сучасним вимогам системи захисту прав інтелектуальної власності є одним із стратегічних напрямків реформ. Наявність такої системи є однією з ключових умов ефективної інтеграції України в глобальні ланцюги вартості.

З цією метою Уряд розробить та імплементує Національну стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні.

Напрямок 3. Сприяння експорту в частині зменшення пов'язаних з експортом витрат (політика спрощення правил та процедур торгівлі):

3.1. Спрощення процедур торгівлі

Спрощення процедур торгівлі сьогодні є одним із найбільш широкоживаних інструментів сприяння експорту, тому Уряд вважає процес спрощення процедур торгівлі органічним елементом розбудови конкурентоспроможного регуляторного клімату. Така політика позитивно вплине на виробничо-комерційну діяльність експортерів, передовсім із числа МСП, та буде інструментом подолання корупції.

Спрощення процедур торгівлі є також важливим чинником залучення інвестицій, оскільки елементом нових виробничо-комерційних процесів є імпорту сировини й комплектуючих та експорт готової продукції, а також розвиток внутрішньофірмової торгівлі.

3.3. Фінансова підтримка експортерів

Перелік та механізми використання фінансових інструментів у загальному вигляді регулюються відповідними Угодами СОТ та відповідними зобов'язаннями, які країни брали на себе при вступі до цієї організації. Цей перелік включає програми часткової компенсації непрямих податків та програми повернення імпорتنих зборів; фіскальні інструменти стимулювання (за умови відповідності статтям 2 і 3 Угоди про субсидії та компенсаційні заходи); експортні кредити; програми гарантування та страхування експорту; створення вільних економічних зон.

VI. Очікувані результати реалізації Стратегії:

1. Збільшення експорту товарів і послуг до 2020 року порівняно з 2015 роком;

2. Збільшення кількості експортерів товарів і послуг;

3. Збільшення географічної та товарної диверсифікації українського експорту;

4. Активізація участі українських компаній у глобальних ланцюгах вартості (і наближення за цим показником до рівня країн ЄС);

5. Укладання нових Угод про вільну торгівлю;

6. Покращення позиції України в міжнародних рейтингах, що стосуються зовнішньої торгівлі, зокрема «Doing Business. Trading Across Borders», «Enabling Trade Index», «Index of Economic Freedom. Trade Freedom».

І хоча Україна в коротко- і середньостроковій перспективі муситиме використовувати переважно кошти міжнародних кредиторів на цілі підтримки експортерів, уже зараз слід почати роботу з визначення переліку інструментів фінансової підтримки експорту та розробки інституційно-юридичних механізмів їх застосування.

Список використаних джерел

1. Експортний потенціал України: проблеми і перспективи реалізації [Електронний ресурс] / Л. Д. Чалапко, Л. А. Перетятко, С. І. Козак // Науковий вісник НЛТУ України. - 2016. - Вип. 26.2. - С. 247-253. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntlu_2016_26

2. Пропозиції щодо політики сприяння розвитку українського експорту// Підготовлено за фінансової підтримки Western NIS Enterprise Fund для Міністерства економічного розвитку і торгівлі України//Київ- 2016

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

References

1. Chalapko L. D., Peretyatko L. A., Kozak S. I. (2016). Eksportnyy potentsial Ukrayiny: problemy i perspektyvy realizatsiyi [Ukraine's export potential: problems and prospects of implementation]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine]*. Vol. 26.2, pp. 247-253. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntlu_2016_26

2. *Propozytsiyi shchodo polityky spryannya rozvytku ukrayins'koho eksportu [Proposals for the policy of promoting the development of Ukrainian exports]*. Pidhotovleno za finansovoyi pidtrymky Western NIS Enterprise Fund dlya Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrayiny [Prepared with the financial support of Western NIS Enterprise Fund for the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Kyiv, 2016.

3. *Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]*. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011